

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЙ МЕРОС
АГЕНТЛИГИ
Я. ҒУЛОМОВ НОМИДАГИ САМАРҚАНД АРХЕОЛОГИЯ
ИНСТИТУТИ
БУХОРО ФИЛИАЛИ**

**БУХОРО ТАРИХИ МАСАЛАЛАРИ
(қадимги замонлардан ҳозиргача)**

мавзусидаги Республика илмий-амалий конференция

МАТЕРИАЛАРИ

Бухоро-2023

Илмий-амалий анжуман Ўзбекистон Республикаси Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги тасарруфидаги олий таълим ва илмий тадқиқот муассасаларида 2023 йилда амалга оширилаётган энг янги илмий натижаларни илмий жамоатчиликка етказиш, фан ва таълимнинг узвий боғлиқлигини кучайтириш мақсадида Республика миқёсида анъанавий илмий-амалий (онлайн) конференция белгиланган тадбирларни амалга ошириш мақсадида ўтказилди. Конференцияда иштирок этишга чорловда эълон қилинганидек, тўпламдаги мақола ва тезислар ўзбек, рус ва инглиз тилларида нашр этилди. Тўпламга киритилган материаллар мутахассисларнинг замонавий тадқиқотларини кенг илмий жамоатчилик ва ўқувчилар етказиш билан бир қаторда ёшларга Бухоро археологияси ва тарихи ҳақида билимларини мукаммал этиш, уларни ватанпарвар, маънавий жихатдан баркамол инсон қилиб шакллантиришга хизмат қилади.

МАСЪУЛ МУҲАРРИР:

Мирзаахмедов Дж.К.

Тарих фанлари номзоди, доцент

ТАҚРИЗЧИЛАР:

Ниязова М.И.

Тарих фанлари номзоди, доцент

Очилов А.Т.

Тарих фанлари бўйича фалсафа доктори, доцент

Конференция материаллари Я.Ғуломов номидаги Самарқанд археология институти илмий кенгашининг 30.11.2023 йил 10-сонли йиғилиш баённомаси билан нашрга тавсия этилган.

Шодиева Ш. Бухорода герман-турк жосуслик фаолияти // “ЎЗМУ хабарлари” илмий журнали. 2022. №1/3. – Б. 55-57.

Шодиева Ш.С. Бухоро амирлигининг Усманийлар империяси билан ўзаро муносабатлари тарихи (XIX аср иккинчи ярми – XX асрнинг бошлари). Тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертация. Бухоро, 2022. 152 б.

Шодиева Ш.С. “Ёш турклар” инқилобидан сўнг Бухорода Усманийлар таъсирининг ошиб боришида матбуот нашрларининг ўрни // Паёми Донишкада – 2021. Халқаро илмий-амалий анжуман материаллари – Панжикент, 2021. – С. 821-824.

ЎзМА, И-461 фонд, 1-рўйхат, 1260-йиғма жилд, 20-варақ, 20-варақнинг орқа томони, 38-варақ, 38-варақнинг орқа томони, 39-варақ, 39-варақнинг орқа томони, 40-варақ, 48-варақ, 101-102 варақлар,

ЎзМА, И-3 фонд, 3-рўйхат, 269-йиғма жилд, 7-9 варақлар,

ЎзРМА, И-1 фонд, 31-рўйхат, 645-йиғма жилд, 146-варақ.

БУХОРО ХОНЛИГИДА КАРВОН САВДОСИГА ХИЗМАТ ҚИЛУВЧИ ИЖТИМОЙ ТАБАҚАЛАР

Эргашев Жаҳонгир Юнус ўғли -

тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)

Сўнгги ўрта асрларда Марказий Осиёда куруқлик орқали кўшни мамлакатлар билан совдо-сотик муносабатлари давом этган. Ўзбек хонлиқларининг Хитой, Ҳиндистон, Афғонистон, Эрон ҳамда Россия билан савдоси доимий равишда ривожланиб борди. Савдо алоқаларининг давлат иқтисодий ҳаётини ривожлантирувчи асосий соҳа сифатида эътироф этадиган бўлсак, ушбу соҳада юз берадиган жараёнларнинг ҳаракатлантирувчи кучи фақатгина савдогар тоифасидан иборат эмаслигини кузатамиз. Тарихий манба ва адабиётларни ўрганиш, таққослаш натижасида Бухоро хонлигининг савдо-иқтисодий муносабатларида иштирок этган карвон йўли табақалари ҳақида маълумот олиш мумкин.

Ахборот алмашиш зарурияти инсониятнинг энг муҳим ижтимоий эҳтиёжларидан бири ҳисобланади. Жаҳон тарихига назар ташласак, у ёки бу минтақалардаги цивилизация тараққиёти алоқа-почта хизмати кўрсатиш тарихи билан чамбарчас боғлиқликда ривожланганлигини кўраемиз. Халқаро иқтисодий ва маданий алоқа йўллари чорраҳасида жойлашган қадим Турон цивилизациясининг шаклланиши ва ривожланишида ҳам кенг қамровли минтақавий ва трансминтақавий мулоқот муҳим ўрин тутган.

Бу даврда эътиборга молик ижтимоий хизмат турларининг энг асосийси алоқа-почта тизимидир. Сўнгги ўрта асрларда Самарқанддан ташқари Қўқон ва бошқа шаҳарларда ҳам қоғоз ишлаб чиқарилгани маълум. Лекин уларнинг сифати бирмунча паст бўлган ва асосан маҳаллий эҳтиёжлар учун ишлатилган.

Шу ўринда ҳозирги пайтда Самарқанд қоғозининг шуҳратини қайта тиклаш бўйича ишлар олиб борилаётганлигини ҳам қайд этиб ўтиш керак[12:162-164].

Ўрта асрларга келиб, давлат аҳамиятига эга барча ёзишмалар, хат хабарлар Самарқанд қоғозиде ёзилган. Умуман олганда қоғознинг истеъмолга кириб келиши цивилизация ривожиде катта ўрин тутди, почта хизмати кўрсатиш сифатини ҳам беқиёс даражада оширди.

Почта-алоқа хизмати тизими марказий ҳокимиятнинг маҳаллий ҳокимликлар, турли нуфузли ижтимоий қатламлар ва фуқоралар билан алоқаларини таъминлашга хизмат қилди. Почта хизмати хонликларнинг ўзаро муносабатларида, хорижий мамлакатлар билан элчилик алоқаларини олиб боришда ҳам муҳим ўрин тутиб келган. Шу ўринда Бухоро, Хива ва Қўқон хонликларининг Россия, Эрон, Туркия, Ҳиндистон, Қашғар, Хитой каби мамлакатлар билан фаол элчилик алоқалари ўрнатганлигини, элчилар ҳукмдорларнинг хатларини етказиш вазифасини, яъни ўзига хос хабарчи вазифасини ҳам бажарганлигини кўриш мумкин.

Халқаро савдода иштирок этган савдогарлар ва савдо карвонлари туркий халқларда “Арқиш” деб юритилган[3:440-441]. Арқиш (Arqis) атамаси хабар ёки хабарчи, элчи маъноларини ҳам бериб қадимги туркларнинг почта тизими ва хабар, алоқа етказишдаги кенг кўламли фаолиятдан далолат беради.

Савдо йўлларида хизмат кўрсатиш тизимининг ривожланиб бориши ўз улов воситалари билан савдо карвонларига хизмат кўрсатувчи кишилар гуруҳи – киракашлар тоифасининг шаклланишига ҳам олиб келди. Киракашлар одатда савдо карвони ўтадиган ҳудуда яшовчи халқлар вакиллари бўлган. Ўрта асрларда киракашлик аҳолининг айрим табақалари ва ҳатто кўчманчи туркман ва қозоқларнинг айрим қабилалари учун ягона даромад манбаи бўлгани маълум. Хусусан, сўнгги ўрта асрларда Ўрта Осиёнинг Россия шаҳарлари ва Каспийбўйидаги Эрон шаҳарлари билан савдо алоқаларида қозоқлар ва туркманлар йирик савдо карвонларига йўлбошловчи ва киракаш бўлиб ёлланган[1:22-23]. Бухоро шаҳрида ва амирликнинг барча йирик савдо шаҳарларида ҳам арава ва туяларни ижарага олиш мумкинлигини рус манбалари махсус қайд этади[5:9]. Туялар билан юк ташишда ижара ҳақи 8 версть, яъни 1 тош учун ўртача 25-29,5 рус рубли бўлган. Қарши шаҳри ҳам савдо карвонлари учун туялар кира қилинадиган марказлардан бири бўлиб, 1 тош масофага 1 кумуш танга ҳақ олиб карвонларга хизмат қиладиган қаршилиқ киракашларни хонликнинг барча ерларида кўриш мумкинлигига рус манбалари алоҳида эътибор қаратади[9:328]. Қаршида шунингдек Бухоро ва Самарқандга юк олиб бориш учун туялар ва араваларни ҳам ёллаш мумкин бўлган[2:204]. Умуман олганда, арава ва туяларни юк ташиш учун ижарага олиш минтақадаги барча йирик шаҳарларда бўлган. Масалан, Бухоро-Қўқон йўлида юк ташишда

аравалардан фойдаланилиб[11:6], Қўқондан Қашқарга боровчи савдогарлар молларини ижарага олинган отларга (хар бир отга 8 пуддан) юклаб, хар бир от учун 2-4 тилло ҳақ тўлаганлар[4:109].

Катта карвонларда туялар 20 тадан 60 тагача бўлиниб, бир “тўп”ни ташкил қилган[1:15]. Савдо карвонларига карвонбоши етакчилик қилиб, карвон таркибини аниқлаш, йўналишни белгилаш, йўлда ҳаракатланиш тартибини ва вазифаларни аниқлаштириш, хавфсизликни таъминлаш чора-тадбирларини ишлаб чиқиш унинг зиммасида бўлган. Карвонбошилар кўп ҳолларда тегишли мамлакат ҳукмдорининг махсус хати-ёрлиғига эга бўлиб, бу ҳужжат унинг ва карвонининг йўллардаги ҳуқуқларини таъминлашда, уларга тегишли хизмат, зарур бўлганда ёрдам кўрсатилишида асос бўлиб ҳисобланган. Карвонбошилар одатда жамиятнинг нуфузли ижтимоий табақаларига мансуб бўлиб, кўп ҳолларда юқори сиёсий ва катта иқтисодий нуфузга ҳам эга бўлган. Узоқ йиллар йирик савдо карвонларига бошчилик қилган карвонбошилар катта миқдорда бойлик тўплашга ва жамиятнинг эътиборли ва таъсирли намоёндаларидан бўлишга эришганлар.

Халқаро транзит йўлларнинг иқтисодий-маданий алоқаларда, цивилизациялараро мулоқотда тутган ўрнини таъкидлаш билан бирга, баъзи ҳолларда хавфли юқумли касалликларнинг савдо йўллари бўйлаб катта ҳудудларга тарқалганлигини ҳам қайд этиб ўтиш керак. Бундай ҳолатлар қадимда ва ўрта асрларда тез-тез такрорланиб тургани боис, карвон йўлларида тиббий хизмат кўрсатишни ташкил қилиниши ҳаётий зарурат эди[7:62-73]. Марказий Осиёда ва қўшни ҳудудларда ҳам қадимдан бошлаб аҳолига ҳамда йўловчиларга, савдогарларга тиббий ёрдам кўрсатиладиган шифохоналар бўлган. Тарихий адабиётларнинг гувоҳлик беришича, Балхда ва Эроннинг баъзи шаҳарларида, Бухорода шифохоналар бўлганлиги, Марв, Урганч, Бухоро каби йирик шаҳарлардаги ўрта аср шифохоналари мавжуд эди[14:233-235].

Тиббиёт тараққиёти айниқса ривожланган ўрта асрларда юксак чўққиларга кўтарилди. Минтақанинг йирик шаҳарларида қурилган шифохоналар[6:58] маҳаллий аҳоли ва хорижий сайёҳлар, савдогарларга тиббий хизмат кўрсатувчи асосий марказлар эди. Бухоро хони Субҳонқулихоннинг (1681-1701 йй.) Бухорода махсус шифохона барпо эттиргани ва мадрасада тиббиётдан маърузалар ўқиганлиги[10:304] ва бошқа тегишли маълумотлар ҳам минтақамизда тиббиёт соҳасидаги билимлар ўрта асрлар давомида жамият талаблари даражасида ривожланиб келганлигидан далолат беради.

Тиббиёт соҳасида қўлга киритилган ютуқлар карвон йўлларида тиббий хизмат кўрсатиш ривожига ҳам ижобий таъсир кўрсатди. Ўрта асрлар даврига келиб бу соҳада маълум ютуқлар қўлга киритилди. Шаҳарлардан ташқари,

йирик қишлоқларда ва муҳим бекатларда ҳам савдо қарвонларига, йўловчиларга тиббий хизмат кўрсатиш йўлга қўйилиб, бу билан шуғулланадиган махсус табиблар гуруҳлари шаклланди[14:234-253]. Тиббий билимлар ва тиббий хизмат кўрсатиш сирлари одатда авлоддан-авлодга мерос сифатида ўтиб, кўплаб табиблар сулолалари пайдо бўлди. Хусусан, минтақанинг чекка ҳудудларида ҳам йўловчиларга ва улов воситаларига малакали тиббий хизмат кўрсата оладиган маҳаллий табиблар бўлганлиги манбаларда қайд этилади[8:247].

Элчилик миссиялари ва йирик савдо қарвонлари таркибида махсус табиблар ҳам бўлган. Бу бир томондан турли ҳудудлар ўртасидаги сиёсий ва иқтисодий алоқалар ривожига хизмат қилган бўлса, иккинчи томондан тиббий билимларнинг савдо йўллари бўйлаб турли минтақаларга тарқалишига хизмат қилган[13:46-48]. Махсус чопарлар, айғоқчилар ва давлат хизматидаги бошқа кишилар одатда, энг зарур тиббий дори-дармонлар, турли доривор гиёҳлар билан таъминланиб, улар ўзларига ва шерикларига бирламчи тиббий ёрдам кўрсата олиш малакасига ҳам эга бўлишган.

Қарвон йўлларидаги савдо марказларида, йирик қарвонсаройларда маданий тадбирлар ҳам ташкил этилиб, бу мулк эгалари учун катта иқтисодий даромад манбаи бўлган. Қадимги йўлларда хизмат кўрсатиш тизими фаолиятига тўхталганда нозик бир масалани ҳам эсга олиш керак бўлади. Бу халқаро савдо билан шуғулланувчи ва ўз фаолияти туфайли оиласидан узоқ муддат четда яшашга мажбур бўлган савдогарларнинг никоҳ муносабатларидаги ҳуқуқларини таъминлаш билан боғлиқ масаладир. Ўрта асрларда халқаро савдода иштирок этувчи мусулмон савдогарларининг турли йирик савдо марказларида оиласи бўлгани маълум. Шариат қонунлари мусулмон савдогарларига бундай никоҳлар учун ҳуқуқий имконият берарди. Шу билан бирга, савдо йўлларида ва айрим йирик савдо марказларида баъзи тоифадаги савдогарлар, йўловчилар енгил табиатли аёллар хизматидан ҳам фойдаланганлари маълум. Бундай хизмат кўрсатиш айниқса Хитой шаҳарларида ва Шарқий Туркистонда анча изчил йўлга қўйилгани, давлат ҳокимияти бу иллатни бутунлай тугатишга ожиз бўлганлиги эътиборлидир.

Шу тариқа, Ўрта Осиёнинг қарвон йўлларида кенг қиррали хизмат кўрсатиш тизими қадимги даврларда шаклланган бўлиб, ўрта асрларда иқтисодий-маданий алоқалар ривожига мос равишда ривожланиб келди. Бу жараёнда шаҳар ва йирик қишлоқлар аҳолиси, ҳунармандлар, чорвадор қабилалар ва савдо-сотикдан бевосита манфаатдор бўлган бошқа ижтимоий табақалар вакиллари фаол иштирок этиб келдилар.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Агзамова Г.А. Среднеазиатские ханства и Россия: к истории караванной торговли (XVI – первая половина XIX вв.) Россия – Узбекистан. История и современность. Спецвыпуск. – М., 2008. – С. 13-25.
2. Архипов. Военная рекогноцировка равнинной части Бухарского ханства, произведенная в 1883 г. Генерального Штаба капитаном Архиповым // СМА. – СПб.: Военная типография, 1884. Вып. X. – С.171-238.
3. Аркиш / Ўзбекистон миллий энциклопедияси. – Тошкент: “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти, 2000. 1-жилд. – Б. 440 – 441.
4. Бабабеков Х. История Коканда. – Ташкент: Фан, 1996. – 243 с.
5. Гинтелло. Сведения по интендантской части, собранные в Бухарском ханстве капитаном Гинтелло в мае и июне 1885 г. // СМА. – СПб.: Военная типография, 1886. Вып. XXI.– С. 1-53.
6. [Ибн Баттута]. Саёҳатнома (Тухфат ан-нуззар фи ғаройиб ал-амсар ва ажайиб ал-асфар) / Муқаддима, Ибн Баттута ҳаёти ва саёҳатлари, унинг «Саёҳатнома»сининг ўрганилиш тарихига доир маълумотлар муаллифи ва асарнинг Ўрта Осиёга саёҳат қисмининг араб тилидан таржимони Н. Ибраҳимов. – Тошкент: Шарқ баёзи, 1993. – 104 б.
7. Крамер С.Н. История начинается в Шумере / Перевод с английского Ф.Л. Мендельсона. Предисловие, переводы шумерских поэтических текстов и комментарии В.К. Афанасьевой. – М.: Наука, 1991. – 237 с.
8. Логофет Д.Н. В горах и на равнинах Бухары. – СПб., 1913. – 619 с.
9. Маев Н. Очерки горных бекств // Материалы для статистики Туркестанского края. – СПб., 1879. Вып.V. – С. 280-328.
10. Муҳаммад Юсуф Мунши. Тарих-и Муқимхони (Муқимханская история) / Перевод с таджикского, предисловие, примечание и указатели проф. А.А. Семенова. – Ташкент: 1957. – 303 с.
11. Небольсин П.И. Очерки торговли России со Средней Азией // ЗИРГО. – СПб., 1855. Кн. X. – С. 1-335.
12. Султонова Д., Мухторов З.А. “Муқаддас қоғоз” ёки Самарқанд қоғозининг қайта тикланиши // Самарқанд шахрининг умумбашарий маданий тараққиёт тарихида туган ўрни. Самарқанд шахрининг 2750 йиллик юбилейига бағишланган халқаро илмий симпозиум материаллари. – Тошкент–Самарқанд: Фан, 2007. – Б. 162-164.
13. Хўжаев А. Туркистон табобатининг Хитойга таъсири // Мозийдан садо. – Тошкент, 2006. – № 3(315). – Б. 46-48.
14. Ўролов А. Самарқанд шахрининг ўрта асрлардаги даволаш ва шифобахш муассалари // Самарқанд шахрининг умумбашарий маданий

тараққиёт тарихида тутган ўрни: Самарқанд шаҳрининг 2750 йиллик юбилейига бағишланган халқаро илмий симпозиум материаллари. – Тошкент–Самарқанд, 2007. – Б. 233-235.

15. Ergashev Jakhongir Yunus ugli. On problem of the composition of Bukhara market and volume of trade in late medieval period.- International Journal of Psychosocial Rehabilitation.- Volume 24, Issue 3, UK, 2020. – P. 325-330. (Scopus journal)

16. Ergashev Jahongir Yunus ugli. Development of transportation types and their usage on caravan roads in middle ages. - International Journal on Integrated Education journal. - Volume 3, Issue II, Feb 2020. – P. 19-23 (impact factor – 5.06)

17. Ergashev Jahongir Yunus ugli Transportation means on the caravan roads of the late middle ages // International Scientific Journal “History Research Journal”, 5(5), -P.10-19. Impact factor search 5.3 # 39.

АШТАРХОНИЙЛАР СУЛОЛАСИ ДАВРИГА ДОИР МАНБАЛАРДА МАМЛАКАТ МАЪМУРИЙ-ХУДУДИЙ ТУЗИЛИШИНING ЁРИТИЛИШИ

Сангиров Жуманиёз -

*Фанлар Академияси Тарих институти
таянч докторанти*

Аннотация: Ушбу мақолада Ўзбек давлатчилиги тарихида бир ярим аср ҳукмронлик қилган аштархонийлар сулоласи давридаги мамлакатнинг маъмурий-худудий тузилиши манбаларлардаги маълумотлар ёрдамида таҳлил этилган, тўрт даврга бўлиниб, чегаралар ва маъмурий бирликларда юзага келган ўзгаришларни очиқ беришга ҳаракат қилинган.

Калит сўзлар: Ўзбек давлатчилиги тарихи, аштархонийлар, маъмурий тузилиш, тўрт давр, Боки Муҳаммадхон, Имомқулихон, Субҳонқулихон, Убадуллахон.

Аннотация: В данной статье с помощью информации из источников проанализировано административно-территориальное устройство страны во времена династии Аштарханидов, правившей полтора века в истории узбекской государственности.

Ключевые слова: история узбекской государственности, Аштарханиды, административное устройство, четыре периода, Баки Мухаммад-хан, Имам Кули-хан, Субхон-Кули-хан, Убадулла-хан.

Abstract: In this article, the administrative-territorial structure of the country during the Ashtarkhanid dynasty, which ruled for a century and a half in the history of Uzbek statehood, was analyzed with the help of information from the sources.

МУНДАРИЖА

<i>Мирзаахмедов Дж. , Мирзаахмедов С.</i> Истоки урбанизационных процессов и историческая топография Бухары по письменным и археологическим источникам.....	3
<i>Курбанов Г.</i> Вопросы наследственности должности верховного судьи в Бухарском ханстве.....	24
<i>Халилов Ж., Султонова Н.</i> Кийим деталлари таҳлили археологик ашёлар асосида.....	37
<i>Раҳимов К., Холматов А.</i> Кармана ёзма ва археологик манбаларда.....	41
<i>Очилов А.</i> Куйи Зарафшон воҳасида антропоген ландшафтнинг ривожланиши: тарихий-географик таҳлил (тош даври мисолида).....	49
<i>Тойиров Р.</i> Қадимги Пойкент неолит даври топилмалари.....	53
<i>Мадреймов Б.</i> Устюртнинг палеолит даври устахоналарининг маданий хусусиятлари.....	56
<i>Жўраев Н.</i> Бухоро воҳаси шишасозлигининг ўзига хос жиҳатлари.....	58
<i>Маматалиева С.</i> Бухоро шишасозлик мактаби тарихидан.....	62
<i>Бабаев С.</i> Сохранение и документирование традиционных домов и махаллей в историческом центре Бухары.....	67
<i>Жамолова Д.</i> Бухоролик тараққийпарвар Мусожон Саиджоновнинг археология ва архитектура соҳаси ривожига қўшган ҳиссаси.....	75
<i>Холиков Н.</i> Бухоро хонлигининг, Усмонли Турк ва бошқа хорижий давлатлар билан олиб борган ҳарбий алоқалари.....	82
<i>Орзиев М.</i> “Ёш Турклар” инқилоби: Бухоро ва Усмонийлар муносабатларининг айрим жиҳатлари хусусида.....	90
<i>Эргашев Ж.</i> Бухоро хонлигида карвон савдосига хизмат қилувчи ижтимоий табақалар.....	95
<i>Сангиров Ж.</i> Аштархонийлар сулоласи даврига доир манбаларда мамлакат маъмурий-ҳудудий тузилишининг ёритилиши.....	100
<i>Болтаев А. В. А.</i> Шишкиннинг шахсий архивига бир назар.....	110
<i>Жўраев Ш.</i> Бухоро музейидаги Туркия тангалари.....	115
<i>Зарипов С.</i> Рациональное использование трудовых ресурсов Узбекистана в середине 80-х годов XX века.....	118
<i>Мажидов Ж.</i> XX аср 50-80 йилларида йўл қурилиши соҳасида кадрлар муаммоси масаласининг архив манбаларида ёритилиши (Бухоро вилояти мисолида).....	120
<i>Ражабов С.</i> IX-XV асрлар Бухоро тарихини ўрганишда ҳуқуқий ҳужжатлар ва ёзишмаларнинг аҳамияти (Академик Бўрибой Аҳмедов илмий тадқиқотлари асосида).....	124
<i>Тойиров Р., Жўраев Ш.</i> Музейларни ташкил этиш ва бойитишда қазув-йиғув ишларининг аҳамияти (Бухоро музейи мисолида).....	128
<i>Савриев Ж.</i> Мустақиллик йилларида Ўрта Зарафшон воҳаси ёдгорликларини таъмирланиши ва уларнинг натижалари (Навоий вилояти мисолида).....	132

<i>Ходжаева С.</i> Бухоро воҳасидаги маданий ўзгаришлар тарихини ўрганилиши ҳақида (1985-2016 й.й.).....	138
<i>Бобожонов Ш.</i> Баҳоуддин Нақшбанд зиёратгоҳидаги подшоҳлар қабристонининг ўрганилиш тарихидан.....	144
<i>Равшанов Ў.</i> Бухоро музейида сақланаётган Қожарлар усулидаги кошинлари хусусида.....	149
<i>Ҳакимова Ў.</i> Бухоро Шахристонида чикқан чақалоқ скелетлари.....	154

